recensio.net

Zitierhinweis

Pešek, Jiří : recension de : Lars Lüdicke, Constantin von Neurath. Eine politische Biographie, Paderborn : Schöningh, 2014, dans : Český časopis historický, 2016, 3, p. 808-814, DOI: 10.15463/rec.334779181

český
časopis
historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

sice byl v Praze odsouzen na doživotí, ale již roku 1956 mohl pokojně odjet do Západního Německa. Podobně nelze za Rakušana považovat ani JUDr. Viktora Schmidta (s. 301n.), narozeného roku 1904 na předměstí Karlových Varů, vystudovavšího v Praze a (již v době působení jako advokát v Mariánských Lázních) od roku 1934 externího spolupracovníka SD. Ten po angažmá v řadách SS v Praze v letech 1939–1942 převzal roku 1944 řízení SD v Budapešti a na čas se tak podílel na likvidaci maďarských židů. V Linci roku 1945 mu – taktéž na čas – změněná identita umožnila nastartovat klidný život v poválečném Rakousku, přesto je ho však nutno považovat spíše za reprezentanta sudetských Němců.

Při všech svých chybách a problémech je Gafkeho kniha významným podnětem pro českou historiografii, aby se systematičtěji a v nadregionálním kontextu zabývala nacistickou kapitolou dějin „sudetských Němců".[11] Mnozí z těch, kteří odešli hned po roce 1918 do Německa nebo Rakouska, se za druhé světové války vrátili (např. Josef Witiska působil roku 1941 ve vedení pražského gestapa a o rok později se podílel na přípravě vyvraždění Lidic), jiní organizovali exterminaci židů na Slovensku nebo v Maďarsku, případně na Ukrajině.[12] Ve srovnání s rakouskými kolegy jsme na tomto badatelském poli zatím vykonali poměrně málo.

Jiří Pešek

Lars LÜDICKE
Constantin von Neurath: eine politische Biographie
Paderborn, Schöningh Verlag 2014, 705 s., ISBN 978-3-506-77838-3.

Constantin von Neurath (1873–1956) je v českém historickém, povědomí zakotven výhradně jako prvý říšský protektor, jako vlastně nepříliš výrazný předchůdce Reinharda Heydricha. V německém a evropském kontextu je ale von Neutrath vnímán daleko spíše jako poslední ministr zahraničí výmarské republiky a jako prvý – dlouholetý a aktivní – ministr zahraničí Hitlerův. Až v únoru, resp. reálně v březnu 1938 po anšlusu Rakouska, na jehož přípravě a bezchybném provedení se mimořádně aktivně podílel, byl svobodný pán von Neurath – člen strany a držitel zlaté pamětní medaile NSDAP, honorární Gruppenführer SS – nahrazen v ministerské funkci svým dlouholetým a agresivním rivalem: Joachimem von Ribbentropem.

Následovala roční pauza účasti v klíčových úřadech říše: optikou zápisků Neurathovy manželky to byl dokonce rok exministrova traumatizovaného čekání v ústraní bez pravidelného kontaktu s Adolfem Hitlerem. Zároveň to ovšem byl rok vyplněný Neurathovým působením ve funkci „prezidenta tajné kabinetní rady" (Srovnej s. 551. Co to bylo za orgán a s jakou pravomocí, autor nevysvětluje, omezuje se na pouhé dílčí zmínky. Připomíná nicméně, že se Neurath k této funkci hlásil ještě roku 1943.). Neurath se v roce 1938 významným způsobem

11 V tomto kontextu je třeba připomenout práci: Stanislav BIMAN, *Kdo byl kdo v Říšské župě Sudety 1938–1945. Biografická příručka*. Sv. 1. A–B, Ústí nad Labem 2003; TÝŽ (ed.), *Kdo byl kdo v Říšské župě Sudety. Biografická příručka A–Z*, CD-ROM ISBN 978-80-254-3039-2.

12 V tomto kontextu je třeba jmenovat alespoň: Lenka ŠINDELÁŘOVÁ, *Die Einsatzgruppe H in der Slowakei 1944/45*, Darmstadt 2013.

CCH 003_587-890.indd 808 21.09.16 22:50

podílel jednak na přípravě a diplomatickém krytí „anšlusu“ Rakouska, jednak na přípravě a poté zejména na (pro Hitlera úspěšném průběhu a výsledku) Mnichovské konference. Kontaktů s „vůdcem“ měl tedy nadále poměrně dost.

V předvečer okupace zbytkového Československa se pak Hitler opět rozvzpomněl na věrného zastánce ideje nutnosti říšské imperiální expanze, povolal ho do úzkého kruhu svých rádců a 17. března jmenoval říšským protektorem pro Čechy a Moravu. V této – z Hitlerova pohledu spíše reprezentativní než politické – funkci, kterou ovšem von Neurath chápal jako paralelu postavení britských místokrálů v Indii, tedy jako pozici nejvyššího zástupce koloniální moci, pak starý, původem würtemberský představitel nacionálně konzervativní říšské šlechty působil do 27. září 1941. Tehdy, čtvrt roku po nacistickém přepadu Sovětského svazu, byl údajně příliš měkký, osmašedesátiletý protektor bez varování poslán na zdravotní dovolenou. Nahradil jej Reinhard Heydrich, který se od prvého dne stylizoval jako řízný nacionální socialista, vyslaný zjednat pořádek v zemi, kde se dosud jen „neurathovalo“. Neurath byl definitivně penzionován roku 1943 a za věrné služby obdržel generálskou hodnost Obergruppenführera SS.

Po válce byl Neurath Američany zatčen a roku 1946 postaven před norimberský tribunál jako válečný zločinec. K vlastnímu i celoněmeckému ohromnému překvapení byl tento „poctivý a čestný gentlemann ze staré školy“ uznám vinným ve všech bodech obžaloby. Na rozdíl od Göringa, Jodla, Keitela, Ribbentropa a Rosenberga však – zásluhou amerického a francouzského soudce, kteří se prosadili proti rusko-britskému páru kolegů – nebyl popraven. Obdržel pouze trest patnáct let vězení, které si pak spolu s dalšími šesti nacistickými prominenty odpykával ve Spandau.

V listopadu 1954 byl Neurath na ruský popud – v rámci sovětského pokusu o získání sympatií německých nacionálně konzervativních kruhů, resp. boje Moskvy proti „pařížským dohodám“ a proti „západní integraci“ Spolkové republiky – neočekávaně a bez jakýchkoliv formalit propuštěn na svobodu.[1] Jako konečně osvobozená „nevinná oběť spojenecké zvůle“ byl pak nadšeně pozdravován špičkami Spolkové republiky (pozdravné dopisy mu poslal kancléř Adenauer i prezident Heuss) i širokou veřejností. Jeho pohřeb se roku 1956 proměnil ve velkolepou masovou oslavu německé říšské kontinuity – mj. za symbolické účasti staré šlechty, buršenšaftů a opět vládních představitelů (kondolenci zaslal státní sekretář Hallstein v zastoupení spolkového ministra zahraničí von Brentana).

Lars Lüdicke, který Neurathovu politickou biografii napsal jako disertaci na postupimské univerzitě, není ve výzkumu nacistické zahraniční politiky žádným nováčkem. Má vedle řady studií od roku 2009 na kontě stručnou knižní syntézu dějin nacistické zahraniční politiky pro celé období 1933–1945,[2] především však se jako člen rozsáhlého týmu významně podílel na zpracování proslulé i zuřivě kritizované rozsáhlé analýzy

1 Lars LÜDICKE, *Das Spandauer Kriegsverbrechergefängnis und die »Hohe« Politik. Anmerkungen zur Entlassung Constantin von Neuraths im November 1954,* in: Michael BIENERT – Uwe SCHAPER – Andrea THEISSEN (edd.), Die Vier Mächte in Berlin. Beiträge zur Politik in der besetzten Stadt, Berlin 2007, s. 197–216.

2 L. LÜDICKE, *Griff nach der Weltherrschaft. Die Außenpolitik des Dritten Reiches 1933–1945* (= Deutsche Geschichte im 20. Jahrhundert, Band 8), Berlin 2009.

CCH 003_587-890.indd 809 21.09.16 22:50

nacistické i postnacistické západoněmecké zahraniční politiky v knize *Das Amt*, kam napsal řadu pasáží právě pro situaci třicátých let.[3]

Autor předložil čtenářům rozsáhlou, spíše deskriptivní než analytickou, široký proud německé zahraniční politiky, tedy zdaleka nikoliv jen Neurathovy aktivity sledující, striktně chronologicky uspořádanou biografii muže prostředních vlastností a kvalit. Ten se ex post stylizoval (a starší německou i americkou literaturou tak byl také pojímán) jako pouhý diplomat, tedy jako rozkazy vykonávající úředník. Lüdicke podrobně dokládá, že Neurath byl ve skutečnosti „aktér": klíčová figura, která dokázala přebudovat německou republikánsko-nacionalistickou zahraniční politiku a ministerský i diplomatický aparát v účinný nástroj Hitlerovy mocenské expanze, vyrabování Evropy a návazně holocaustu. Autor postuluje (s. 13), že nechce jen popisovat Neurathovy činy, nýbrž především analyzovat různorodé vlivy, které působily na jeho myšlení i jednání, zkoumat vliv ostatních klíčových mužů „Třetí říše" na jeho významná rozhodnutí a postihnout jeho jednání jako jedné z významných figur historického procesu.

Je zajímavé, že i když se autor zásadně staví proti míněním starší německé literatury, odbývá ji jen paušálními zmínkami na s. 12 a k prvé, poměrně obsáhlé Neurathově biografii, kterou již před čtyřmi desetiletími vydal kalifornský, později bostonský odborník na německé dějiny John L. Heineman, se raději vůbec nevyjadřuje.[4] Čtenáře by přitom docela zajímalo, do jaké míry autor z této knihy čerpal, resp. jak se vůči ní profiloval. Podobně se Lüdicke chová i vůči poměrně nedávné, ovšem krátké Neurathově biografii z pera Franka Raberga.[5] Ta se dokonce ani neobjevila v soupisu literatury jeho knihy.[6] Tradiční nárok, že nová práce se legitimizuje kritickou reflexí dosavadní literatury, tu byl – ke škodě věci – obrácen v niveč.

Tak jako v knize *Das Amt* stojí i v námi recenzované biografii v centru autorovy pozornosti léta 1932–1938, tedy období, kdy Neurath jako ministr zahraničí zbudoval

3 Eckart CONZE – Norbert FREI – Peter HAYES – Moshe ZIMMEMANN, *Das Amt und die Vergangenheit. Deutsche Diplomaten im Dritten Reich und in der Bundesrepublik*, München 2010, zde Lüdicke s. 25–142, 171–185, tedy první dvě kapitoly prvého dílu, věnované „Zahraničnímu úřadu a etablování diktatury" a „Létům až do války", resp. ve čtvrté kapitole podílu Zahraničního úřadu na „řešení židovské otázky" v letech 1939–1941, resp. poté na území SSSR. Ke kontroverzi o knize *Das Amt* srovnej: Jiří PEŠEK, *Setkávání s Klio. Studie z dějin dějepisectví,* Praha 2014, s. 152–160.

4 Srovnej: John L. HEINEMAN, *Hitler's first foreign minister. Constantin Freiherr von Neurath, diplomat and statesman,* Berkeley 1979. Jestli jsem se nepřehlédl, autor tuto práci cituje jen jedinkrát, a to nikoliv k jejímu meritu, tedy k von Neurathově působení ve funkci ministra zahraničí, nýbrž jen k jeho mládí. Heinemanově práci bylo recenzenty vyčítáno, že je příliš vstřícná vůči Neuratha omlouvajícím postojům americké tajné služby a vůči jeho poválečným německým apologetům. To ale neznamená, že by Heineman pro svoji knihu poměrně obsáhle nerešeršoval.

5 Frank RABERG, *Das Aushängeschild der Hitler-Regierung. Konstantin Freiherr von Neurath, Außenminister des Deutschen Reiches (1932–1938)*, in: Michael KISSENE (ed.), *Die Führer der Provinz. NS-Biographien aus Baden und Württemberg*, Konstanz 1997, s. 503–538.

6 Zde kupodivu také chybí pro Neurathovu biografii klíčová – zrcadlově – významná práce: Stefan SCHEIL, *Ribbentrop. Oder: die Verlockung des nationalen Aufbruchs. Eine politische Biographie,* Berlin 2013. Je ovšem možné, že tato kniha vyšla až po odevzdání Lüdickeho práce do tisku.

CCH 003_587-890.indd 810 21.09.16 22:50

„most od nacionalistické zahraniční politiky k nacionálně socialistickému kursu vstříc válce. Pět a půl roku, od června 1932 do února 1938, vykonával tento úřad a byla to právě ona léta, v nichž německá zahraniční politika prodělala zásadní proměnu" (s. 10). Tomuto období autor věnoval přes polovinu výkladového textu knihy (s. 211–506).

Zhruba třetina výkladu ovšem patří Neurathovu mládí a létům kariérního vzestupu. První etapou v zahraniční službě byla pro něj (po sedmi měsících štábní služby na západní frontě) roku 1915 Konstantinopol a tedy přinejmenším nepřímo účast na – s německou vojenskou pomocí provedené – genocidě Arménů. První samostatné jmenování vyslancem mu přinesl rok 1919, kdy odjel zastupovat výmarskou republiku do Kodaně. Nejvýznamnější etapou jeho vzestupu se pak roku 1922 stalo velvyslanectví v Římě, nadšení pro italský fašismus a v tomto kontextu i sblížení se s maršálem a říšským prezidentem Hindenburgem. Roku 1930 následovala londýnská ambasáda, roku 1932 vstup do vlády a poté již v rámci „nacionálně socialistické revoluce" pět let usilovné práce na obnově imperiálního Velkoněmecka pod vedením Adolfa Hitlera. Nástrojem při tom měla být vojensky podpořená mocenská zahraniční politika.

Je zajímavé, že vlastně nejvýrazněji Neurath předvedl své pojetí zahraniční politiky právě poté, kdy byl odstaven z pozice ministra zahraničí: při „anšlusu" Rakouska a při zmrzačení Československa v mnichovské krizi. (Srovnej s. 479–505.) V obou případech se Hitler úspěšně opřel o pragmatického praktika Neuratha. Ten se v opozici proti ideologicky zuřivému, realitu mezinárodní situace namnoze nevnímajícímu ministru Ribbentropovi v této době účinně spojoval jednak s vlivným státním sekretářem Zahraničního úřadu Ernstem von Weizsäckerem,[7] jednak s druhým nejmocnějším mužem říše, maršálem Hermannem Göringem. Lüdicke líčí Neuratha roku 1938 jako jednoho z nejvýznamnějších mužů říše, jako „architekta a zprostředkovatele" mnichovské dohody (s. 496). Jistou slabinou Lüdickeho výkladu (ostatně obdobně jako při líčení Neurathovy diplomatické a ministerské kariéry) je skutečnost, že se autor opírá výhradně o německé prameny a v podstatě jen o německé edice, zatímco zahraniční literaturu a (vydané) prameny k obšírně líčeným klíčovým událostem do velké míry ponechává stranou. Jeho perspektiva je tak velmi „germanostředná", což nápadně vystupuje do popředí právě při líčení „Mnichova". A ještě zřetelnější je to při výkladu Neurathova pražského působení.

Zdá se ostatně, že dvouletá pražská „reichsprotektorská" epizoda je pro Lüdickeho (ale obdobně byla i pro Neuratha) vlastně jen málo podstatnou dohrou skvostné kariéry. Význam této „epizody" vyvstal až při norimberském procesu a hlavně posléze, zejména po Neurathově smrti, kdy bylo jím i jeho apologety ve Spolkové republice zdůrazňováno, že byl „v pochybném procesu" odsouzen vlastně jen za své pražské působení, přičemž zločiny, jemu za vinu kladené, údajně spáchal K. H. Frank, resp. vlastně vůbec nešlo o zločiny, nýbrž o ex post špatně pochopená opatření na ochranu Čechů.[8] Jaksi se při tom přehlíželo – a to

7 K němu srovnej: Lars LÜDICKE, *Offizier und Diplomat. Ernst von Weizsäcker im Kaiserreich, Weimarer Republik und ‚Dritten Reich'*, in: Jan Erik SCHULTE – Michael WALA (edd.), Widerstand und auswärtiges Amt. Diplomaten gegen Hitler, München 2013, s. 225–250.

8 Exemplárně srovnej: Gustav von SCHMOLLER, *Neurath in Prag 1939–1941. Bemerkungen zu einer Biographie*, Bohemia 23, 1982, s. 404–410. Jde o vlastně nepolemickou, komentující recenzi

CCH 003_587-890.indd 811 21.09.16 22:50

je nyní jednoznačným přínosem Lüdickeho knihy – že Neurath přetvořil Zahraniční úřad v nástroj expanze a holocaustu, naplno ovšem použitý až za jeho nástupce, Ribbentropa.[9]

Poměrně krátká (ač v rámci Neurathovy kariéry formálně vrcholová) „protektorátní" kapitola „Léta zločinu: Říšský protektor v Čechách a na Moravě 1939–1941" (s. 507–539) tak představuje jen necelých šest procent textu. (Proč vlastně zde a až zde autor najednou v názvu kapitoly hovoří o „zločinu", když před tím doložil, že jednoznačným podílnictvím na zločinu byla již léta nadšené a oddané Neurathovy ministerské i postministerské služby Hitlerovi a nacistickému režimu?) Podíváme-li se do obsáhlého seznamu použitých pramenů (do soupisu velmi zahuštěného, málo přehledného a jen stěží dešifrovatelného ve vztahu k odkazům v poznámkách), zjistíme, že Lüdicke bádal v osmi německých archivech. Klíčovou roli mezi nimi měly archiv mnichovského Institut für Zeitgeschichte, Bundesarchiv Berlin – Berlin Document Center, Bundesarchiv Koblenz a berlínský Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes. Na české archivy, ba ani na klíčové české edice mu však ani v této – bohemikální – kapitole zřejmě už nezbyl čas. Z neobyčejně dlouhého soupisu literatury pak vyplývá, že autor použil jen několik německy tištěných prací českých autorů o arizaci a Sládkovu německou studii o gestapu v protektorátu z roku 2000. Je pozoruhodné, že Lüdicke nepřihlédl ani ke „standardům" německého výzkumu protektorátu, tedy nezná (?) a necituje např. ani Brandesovu knihu o Češích za německého protektorátu.[10]

Přináší tedy jeho kniha v této kapitole také nějaký bezprostřední bohemistický užitek? Na úrovni pramenů lze upozornit na, starším badatelům ještě nepřístupný, fond v Hauptstaatsarchiv Stuttgart, v němž je uložen „Familienarchiv der Freiherrn von Neurath, Q 3/11". Ten obsahuje např. listy deníku protektorovy manželky Manny von Neurath, která manžela bezmezně obdivovala a soustavně si (ovšem v úhlu vlastní specifické perspektivy) zaznamenávala jeho výroky a komentáře, případně činila záznamy o jeho schůzkách s veličinami „Třetí říše". (Mezi osobnosti, které zůstaly Neurathovi i po roce 1938, resp. 1941 trvale blízké, patřil např. Josef Goebbels.) V Praze, kde Manny žila jako manželka říšského „místokrále", tak činila pravidelně a zachytila řadu zajímavých detailů.

Lüdicke klade důraz především na spolupráci i konkurenci Constantina von Neuratha s jemu formálně podřízeným, ale velmi samostatným a spíše na vedení SS než na pána Černínského paláce orientovaným K. H. Frankem, obecněji pak na protektorovy problémy s „impériem SS", tedy s Himmlerem a Heydrichem. Neurath byl přesvědčen o své roli nejvyššího, vše rozhodujícího či vše přinejmenším kontrolujícího představitele říše

---

Heinemanovy knihy, a to z pozic pamětníka: Právník G. von Schmoller byl totiž za války pracovníkem úřadu říšského protektora v Praze (!), po válce pak působil jako západoněmecký diplomat.

9 Srovnej dnes již klasickou, autorem kupodivu též necitovanu knihu: Christopher R. BROWNING, *The final Solution and the German Foreign Office. A study of referat D III of Abteilung Deutschland 1940–1943*, New York – London 1978, vydanou s odstupem více než tří desetiletí v německém překladu: Týž, *Die „Endlösung" und das Auswärtige Amt. Das Referat D III der Abteilung Deutschland 1940–1943*, Darmstadt 2010.

10 Detlef BRANDES, *Die Tschechen unter deutschem Protektorat. Besatzungspolitik, Kollaboration und Widerstand im Protektorat Böhmen und Mähren bis Heydrichs Tod (1939–1942)*, München 1970.

CCH 003_587-890.indd 812 21.09.16 22:50

v protektorátu. Špičky SS však od počátku okupace v protektorátu etablovaly své vlastní mocenské struktury nezávislé na státních a armádních institucích a orgánech a jen rámcově podřizovaly své akce dohledu nebo dokonce rozkazům protektora.

Gestapo a s ním v koordinaci Sicherheitsdienst SS jednaly velmi často samostatně. Velmi jasně se to ukázalo zejména v případě arizace židovského a za židovský prohlášeného majetku. Exemplární akcí bylo obsazení pražského pozemkového úřadu dva měsíce po počátku okupace a podřízení jeho 700 českých zaměstnanců dohledu SS, resp. osobně Reinharda Heydricha (s. 520). Protektor hlasitě formálně protestoval proti proměně úřadu de facto ve služebnu SS, nakonec ale musel legalizovat stav, v němž příslušníci SS soustavně vyvlastňovali „židovský" pozemkový majetek a převáděli ho svým osidlovacím společnostem. Podobně nebyl s von Neurathem předem konzultován Frankem zorganizovaný brutální zásah proti českému studentstvu a vysokým školám 17. listopadu 1939 – ač byl formálně proveden na jeho rozkaz. Předem nebylo Neurathovi avizováno ani Heydrichovo vyhlášení „rasové konskripce" obyvatelstva protektorátu z podzimu 1940 (s. 520). Ve výčtu Lüdickem uváděných samostatných, rasově orientovaných akcí SS v protektorátu by bylo možno pokračovat. Polykratismus prostě patřil k základním rysům nacistického panství a vedl k protektorovým konfliktům mj. i s dříve „jeho" říšským ministerstvem zahraničí.[11]

Neurath, podobně jako K. H. Frank, ovšem byl pragmatik a dobře věděl o významu „fungování" protektorátu (plzeňská Škodovka a brněnská Zbrojovka tu hrály roli klíčových, zdaleka ne však jediných argumentů) pro říšské válečné úsilí. Nesouhlasil proto ani s radikálními, rasově motivovanými akcemi SS, resp. s okázalým terorem, který „zbytečně" stavěl obyvatelstvo protektorátu proti okupačnímu režimu. Obdobně – a to ve svém nejvlastnějším mocenském zájmu – Neurath oponoval snahám okolních gauleiterů (exemplárně dolnopodunajský gauleiter Hugo Jury) o demontáž protektorátu, jeho plné včlenění do říše, rozdělení mezi sousední říšské župy a okamžité vysídlení českého obyvatelstva. Jako alternativu k těmto návrhům proto Neurath spolu s Frankem nabídli v říjnu 1940 Hitlerovi pragmatičtější, pro říši výhodnější koncepty postupné a výrobu ani další dodávky neohrožující, podle Neuratha do velké míry asimilační germanizace protektorátu. I ta samozřejmě zahrnovala teror vůči jakémukoliv odporu a počítala s urychlenou likvidací české inteligence (s. 534n.) Lze jen připomenout, že právě na tyto plány pak od září 1941 navázal Heydrich, který se pouze účelově inscenoval jako přísný a výkonný reformátor dosud málo funkčního režimu v protektorátu, ale ve skutečnosti přejal a dále rozvinul řadu Neurathem připravených konceptů.[12]

11 Srovnej: Gerald MUND (ed.), *Deutschland und das Protektorat Böhmen und Mähren. Aus den deutschen diplomatischen Akten von 1939 bis 1945*, Göttingen 2014, resp. moji recenzi in: ČČH 112, 2014, s. 328–332, kde jsou připomenuty Neurathovy konflikty s jeho bývalým spojencem, státním sekretářem berlínského AA, členem osobního Himmlerova štábu, SS-Oberführerem Ernstem von Weizsäckerem.

12 Srovnej: Detlef BRANDES, *„Umvolkung, Umsiedlung, rassische Bestandsaufnahme". NS-„Volkstumspolitik" in den böhmischen Ländern*, München 2012. Lüdicke tuto, pro pojednávanou tematiku centrální práci kupodivu nezná, nebo přinejmenším necituje. Ostatně i další, pro zkoumané období zásadní, informačně bohatou a pramenně podloženou monografii: René KÜPPER, *Karl Her-*

CCH 003_587-890.indd 813 21.09.16 22:50

Není také bez významu připomenout, že Neurath v žádném případě roku 1941 neupadl v nemilost – jen opět jednou prohrál boj o pozice s dravějším konkurentem. Když Hitler dostal první zprávu o atentátu na Heydricha – a zdálo se, že zastupující říšský protektor byl pouze raněn – vzpomněl si „vůdce" opět na Neuratha: „Není vyloučeno, jak se vyjádřil v malé společnosti, že by Neuratha ještě jednou poslal zpátky do Prahy. I kdyby se Heydrich uzdravil z následků atentátu a mohl se vrátit do Prahy, byla by tato konstelace přece jen pouhým přechodným řešením, které vzešlo ze specifické politické situace. Jakmile bude zajištěno nezvratné znovunastolení klidu prostřednictvím nejostřejších opatření a jakmile bude v protektorátu zavedena jasná německá politika, měl by Heydrich opustit post, pro který je příliš mladý. Postavení a funkce říšského protektora v Čechách a na Moravě by totiž měla být postem tak pro penzistu na závěr jeho života. Neurath tu byl správný muž na správném místě, jen vedle reprezentace dělal také politiku, a to špatnou" (s. 540).

Lüdickeho práce představuje cenný a pramenně podložený přínos pro porozumění roli a významu ministerstva zahraničí, diplomatického sboru a Neuratha osobně pro úspěch, etablování a posléze militantní expanzi nacistického režimu ve třicátých letech 20. století. Oproti tomu zůstává otázkou, kolik opravdu nového kniha přinesla k československé a protektorátní tematice. Největší význam knihy proto patrně spočívá v důkladném vylíčení úzkého a (až na občasná malá zakolísání, netýkající se však ani podstaty diktatury ani Neuratha osobně) do posledního dechu oddaného propojení staré říšské šlechty s Hitlerovým „revolučním" režimem nacionálních socialistů. Tato vazba svým způsobem přežila i pád režimu a prolongovala se hluboko do poválečné doby.

Největším problémem (v řadě ohledů zbytečně rozsáhlé) knihy je tak její nevyjasněný vztah k podstatné starší i ke zcela nové klíčové literatuře zkoumaného tématu. Autor se – s ohledem na úctyhodný objem jím zpracovaných primárních pramenů, které naprosto legitimují jeho úsilí o vykreslení nového a kriticky pojatého Neurathova portrétu – zbytečně tváří, jako by byl v podstatě prvním, kdo badatelsky otevírá tuto problematiku v celku i jejích částech. Nevyhne se proto podezření, že z oné jen letmo zmíněné či dokonce zcela „přehlédnuté" literatury na mnoha místech své knihy přímo nebo nepřímo čerpal nebo že tyto knihy a studie přinejmenším použil jako „pracovní příručky". Sevřenější výklad a jasná diferenciace nových interpretací od tradovaných a „pročištěných" mýtů by knize prospěla stejně jako podstatně důkladnější vyrovnání se s Neurathovou protektorátní rolí. I tam by totiž důkladnější výzkum zřejmě ukázal, že i po odečtení „výkonů" všech jeho říšských konkurentů toho na Neurathově protektorském kontě zůstává dost!

Jiří Pešek

mann Frank (1898–1946). Politische Biographie eines sudetendeutschen Nationalsozialisten, München 2010, autor v knize zmínil jen jednou, a to pouze pro všeobecnou charakteristiku K. H. Franka.

CCH 003_587-890.indd 814 21.09.16 22:50